te hooren, kan het oogenblik komen, dat de herder verplicht is zijn ambt in zulk een gemeente neer te leggen en naar een andere roeping uit te zien. Zoo heeft Calvijn steeds aangeraden aan de ambtsdragers in de Roomsche Kerk, die voor de Reformatie sympathie voelden, en dit schijnt ons ook voor de predikanten in de Hervormde Kerk de eenig juiste weg. Voor particuliere geloovigen staat de zaak anders, maar de ambtsdragers hebben een roeping te vervullen, eer ze breken met het instituut, waartoe ze behooren. Vooral te Benthuisen was hiertoe te meer aanleiding, omdat na de poging van Ds. Ledeboer, die in 1834 de Kerk tot reformatie trachtte te brengen, de reformatorische actie hier niet werd doorgezet, zoodat er dan ook geen Gereformeerde Kerk tot openbaring is gekomen. In hoeverre Ds. v. d. Pol metterdaad pogingen in het werk heeft gesteld om zijn kerkeraad en gemeente in dien zin te bearbeiden, blijkt uit zijn brief niet en kunnen we dan ook niet geheel beoordeelen. Ons doel was dan ook niet zooveer om critiek op zijn handelwijze uit te oefenen, als wel om, nu binnen korten tijd reeds het tweede geval zich voor deed, dat een predikant uit de Hervormde Kerk tot ons overkwam, op deze ambtelijke roeping te wijzen.

Dr. Kromsigt heeft in de *Gereformeerde Kerk* onze rectificatie in zake het standpunt, dat Dr. A. Kuyper in 1867 tegenover de kiescolleges zou hebben ingenomen, in extenso aan zijn lezers medegedeeld, waarvoor we hem dankbaar zijn.

Ook erkent hij thans, dat Dr. Kuyper in deze periode nog *principieel* het kiescollege veroordeeld heeft en alleen op *practische* gronden de gemeente heeft aangeraden van het kiescollege gebruik te maken. Zelfs stemt hij toe, dat dit laatste *destijds* ook z. i. te recht is geschied.

Hiermede is ons bezwaar tegen de voorstelling, die Dr. Kromsigt had gegeven, uit den weg geruimd. De vraag was niet, hoe Dr. Kuyper in later tijd over het kiescollege heeft geoordeeld, maar of hij in 1867 vóór de invoering had gelijverd, omdat hij, gelijk Dr. Kromsingt het uitdrukt, in de stembus zijn kracht zocht.

Wat Dr. Kromsigt thans opmerkt, dat Dr. Kuyper later ten deele op dit gevoelen is teruggekomen en in 1881 tegenover de coöptatie door den Kerkeraad het handhaven der kiescolleges heeft aanbevolen, is juist, maar doet hier niet ter zake. Het debat liep niet over 1881, maar over 1867.

Intusschen willen we gaarne ook over deze wijziging van standpunt in 1881 nog eenig meerder licht verspreiden, vooral omdat Dr. Kromsigt beweert, dat Dr. Kuyper in 1867 nog in zijn *goede, meer principieel Gereformeerde* periode was, maar later deze principieele lijn steeds meer verlaten heeft, om alleen de practische lijn te volgen.

De zaak is nl. deze, dat in 1881 de ethischen, die dank zij het kiescollege bijna overal de macht in den Kerkeraad in handen hadden gekregen, nu plotseling het kiescollege wilden gaan afschaffen om elken invloed der gemeente op den Kerkeraad te breken. Dat geschiedde niet zoozeer uit principieele redenen, maar omdat de invloed der gereformeerden bij de verkiezingen steeds sterker bleek te worden en de ethischen hun machtspositie in den Kerkeraad daardoor bedreigd zagen. Dr. Kuyper brandmerkte dit als een onzedelijk spel en drong daarom zoo krachtig op de handhaving van het kiescollege aan. Ook toen waren er dus abnormale omstandigheden, evenals in 1867.

Toch was het niet alleen dit practische belang, dat bij dit advies den doorslag gaf, maar Dr. Kuyper erkende tegelijk, dat *diepere studie van het Gereformeerde Kerkrecht* hem tot de overtuiging had gebracht, dat hij vroeger wel wat te eenzijdig op de macht van den Kerkeraad bij de verkiezingen den nadruk had gelegd. Hij toonde daarom met uitvoerige citaten uit Calvijn, Voetius, de Moor, Turretinus enz. aan, hoe de beste schrijvers over het Gereformeerde Kerkrecht een medewerking der gemeente bij de verkiezing der ambtsdragers niet hadden afgekeurd, maar veeleer wenschelijk en noodzakelijk hadden gevonden. In zooverre achtte hij, dat de vroegere tegenstelling: kiescollege van de gemeente óf coöptatie door den Kerkeraad, niet juist was. Door de keuze alleen tusschen die beide uitersten te stellen, had de Hervormde Synode een gezonde oplossing der quaestie onmogelijk gemaakt. Coöptatie door den Kerkeraad ontnam aan de gemeente haar wettigen invloed op de verkiezing, evenals het kiescollege de directieve macht van den Kerkeraad niet genoeg tot haar recht deed komen. De fout school dus in het reglementarisme der Hervormde Kerk, dat dwong een keuze te doen tusschen twee elk op zich zelf vicieuze stelsels. Helde Dr. Kuyper nu in 1867 meer over naar coöptatie door den Kerkeraad, uit vrees voor de volkssouvereiniteit in de Kerk, in 1881 nam hij het voor het kiescollege op, omdat de Kerkeraden tegen het levensbeginsel der gemeente wilden ingaan en den invloed der Gereformeerden wilden breken.

En eindelijk merken we nog op, dat het minder juist is, wat Dr. Kromsigt zegt, dat in 1881 van eenige abnormaliteit bij het stelsel van kiescolleges niet zou gerept zijn. Wanneer Dr. Kromsigt zich de moeite gunt *De Heraut* van 1881 na te gaan, zal hij zien, dat integendeel in 1881 minstens even kras als in 1867 als grootste en ernstigste bezwaar tegen het kiescollege is uitgesproken, dat *alle tucht* in de Hervormde Kerk ontbrak en daarom door dit stelsel openbare ongeloovigen en goddeloozen in levenswandel mee opgeroepen werden om over de verkiezing der ambtsdragers te beslissen. Intusschen, dit bezwaar gold niet alleen het stelsel van het kiescollege, gelijk Dr. Kuyper opmerkte, maar het stelsel van coöptatie evengoed. In de Kerkeraden waren dezelfde verkeerde elementen ingeslopen, en de coöptatie kon tegen dit euvel dus geen tegenwicht bieden.

Natuurlijk zou over deze quaestie nog veel meer te zeggen zijn, maar we meenen hiermede het debat te kunnen sluiten. Het was ons alleen te doen om een onjuiste voorstelling van de histoire contemporaine te voorkomen. En wat nu de bewering van Dr. Kromsigt betreft, dat Dr. Kuyper in 1867, toen hij nog pas tot omkeer was gekomen en de eerste studie van dit vraagstuk nog moest gemaakt worden, nog de *goede, meer principieel Gereformeerde* richting was toegegaan en later daarvan steeds verder is afgeweken, zoo meenen we dat wel geen kenner van het Gereformeerde kerkrecht het daarin met Dr. Kromsigt zal eens zijn. Dit is een subjectieve appreciatie van Dr. Kromsigt, die we veilig voor zijn rekening kunnen laten.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. J. H. Houtzagers en in zeer hartelijken dank ontvangen: van de familie H. te Axel *f* 1.50; van den heer J. ten Have te Hilversum *f* 10; van Mevr. de Wed. A. M. M. te Rotterdam *f* 6; van den heer J. E. te Meppel *f* 1 aan postzegels.

Hartelijk dank.

Kootwijk. Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Teestafel.

Dr. P. D. Chantepie de la Saussaye, hoogleeraar te Leiden. Het Christelijk Leven. I Haarlem. De Erven F. Bohn. 1910.

IV.

Voor zoover dit, met het oog op de omstandigheid dat nog slechts het eerste deel er van verscheen, reeds mogelijk is, wil ik in dit slotartikel trachten aantewijzen in hoever Het Christelijk Leven voor ons gereformeerden aannemelijk is.

Als theologische Ethiek bestaat er, naar het mij voorkomt, tegen die aannemelijkheid drieerlei bedenking.

De eerste geldt het uitgangspunt der theologie. Het uitgangspunt der „objectieve openbaring" of dat der „subjectieve ervaring".

De gereformeerde theologie gaat uit van de „objectieve openbaring", die God van zichzelf en van de wereld en den mensch in betrekking tot Hem, ons door de Schrift heeft gegeven en welke alzoo in die Schrift *voor* ons ligt. Van deze theologie is, om een vak term te gebruiken, de Schrift het principium. Principium of beginsel in dien zin, dat uit haar, als een stroom uit zijn oorsprong, de *kennis* van God met noodwendigheid voortvloeit. Een kennis, die dan *in* het bewustzijn komt van hen aan wie door God het *leven* dat in Jezus Christus is, medegedeeld is en die, van de autoriteit dier Schrift als Gods Woord overtuigd zijn.

Tegenover deze theologie der „objectieve openbaring," nu, staat die „nieuwere" of ook wel „christocentrische theologie", waaraan men gewoonlijk den naam van Schleiermacher verbindt, doch die zich nà hem op allerlei wijzen heeft verbijzondert. Dan, hoe ook gedifferentieerd, altijd is van deze „nieuwere theologie" het vaste kenmerk, dat zij uitgaat niet van de Schrift, als de objectieve openbaring, maar van de „subjectieve ervaring" van den geloovige of den mensch aan wien door God het *leven* dat in Jezus Christus is, medegedeeld is. Iets, het zij in het voorbijgaan opgemerkt, waardoor zij ook verschilt van wat men ten onzent „moderne theologie" noemt en die niet-christelijk is door haar gemis van het Middelaarsgeloof.

Maar, betrij dat deze „christocentrische theologie" zich specificeert, doordat in de geestesdispositie van haar beoefenaars het gevoel of het gemoedsleven, zooals bij Schleiermacher, hetzij het wilsleven, zooals bij Vinet, sterker geaccentueerd is, altijd blijft zij ervaringstheologie. Blijft zij een pogen, om uit wat de geloovige waarneemt in zijn christelijk-religieus bepaald bewustzijn, òf naar de zijde van het gemoedsleven en alzoo mystiek, òf naar de zijde van het wilsleven en alzoo ethisch, — van den mensch tot God, van het subject tot het object te komen.

Deze ervaringsthelogie en dan bepaaldelijk zooals zij gedifferentieerd is bij Vinet, is ook die van den auteur van Het Christelijk Leven. Het eerste komt reeds uit waar hij op p. IX van de Voorrede schrijft: „Heb ik met de scholastische theologie gebroken en zie ik gaarne, de stof in godsdienstig-historisch en psychologisch verband, de verklaring van het Christelijk leven vraag ik ten slotte alleen aan de ervaring des geloofs." Het tweede, de geestelijke verwantschap niet met Schleiermacher, maar met Vinet komt uit in heel het boek.

De ethiek nu in deze theologie is voor ons Gereformeerden te bedenkelijk om aannemelijk te zijn, wijl zij, wat in onze voor de „objectieve openbaring" uitgaande theologie, de ethiek wil zijn, niet kan wezen: een systematische uiteenzetting van wat het menschelijk wilsleven naar den, ons in de Schrift geopenbaarden wil van God behoort te zijn en, als christelijk wilsleven, zij het ook, — omdat een Christen eerst in zijn sterven van de zonde af komt, — nooit volkomen, maar toch bij toeneming worden kan. De ethiek toch in de, van de „subjectieve ervaring" uitgaande theologie, wil zijn wat reeds Schleiermacher als het wezen der Christelijke zedeleer aanduidde: *Beschreibung* derjenigen Handlungsweise, welche aus der Herrschaft des christlich bestimmten religiösen Selbstbewusstseins entsteht".

Een ethiek, een levensleer die daarom dan ook, gelijk D. L. Saussaye van de zijne zegt, „descriptief, niet praescriptief is." Die alzoo uit de ervaring het christelijk leven beschrijft, maar niet uit de Schrift reproduceert wat God voor de uitingen van dat leven gebiedt.

Een tweede bedenking tegen de aannemelijkheid voor ons gereformeerden van Het Christelijk Leven als theologische ethiek, geldt de norm of den maatstaf voor het christelijk-zedelijke die er in gesteld wordt.

Dit moge bevreemdend klinken, immers bij een zuiver descriptieve levensleer, eene die slechts beschrijft wat *is*, kan van een norm geen sprake zijn, maar niettegenstaande de geachte schrijver wil, dat zijn ethiek enkel descriptief zal zijn, blijft zij dit niet.

Reeds daarom niet, wijl een ethiek, die als deze in haar derde en vierde deel, over het ontstaan en de ontwikkeling van het christelijk leven handelt, al niet meer zuiver beschrijvend is, maar genetisch wordt. Maar ook daarom is deze ethiek niet enkel descriptief, wijl Prof. D. L. S. terecht inziet, dat ook het christelijk leven wegens de zonde, gelijk nij met 'n bekende aanhaling zegt, „Gabe und Aufgabe" is en alzoo een ideaal, een norm, een maatstaf stelt, waaraan het behoort te beantwoorden.

Ik acht het dan ook een gelukkige inconsequentie met het: „descriptief, niet praescriptief", wanneer ik lees p. 20. „Het empirisch *materiaal* is voor haar, t. w. de christelijke ethiek, het christelijk-zedelijke in de volheid zijner openbaringen, terwijl het begrijpend, waardeerend, ziftend bewustzijn, dat de *norm* erkent, hier in het christelijk geloof is gelegen".

Toch acht ik dit laatste niet onbedenkelijk.

Zeker, al wat niet uit het „geloof" geschiedt is zonde. Wie tegen zijn „geweten" handelt zondigt. Maar Knox herinnerde het zoo terecht aan Maria Stuart: bij-geweten hoort ook *weten*. Het geloof, dat ook D. L. Saussaye, p. 235, al neigt hij er toe om het tot het wilsleven te beperken, erkent in verband te staan met verstand, gevoel en wil en dus met heel het eene en ondeelbare bewustzijn, het bewuste geloof of het geloovig bewustzijn begrijpt, waardeert, zift naar een norm, ook op zedelijk gebied. Doch, terwijl naar gereformeerde ethiek, die subjectieve norm ondergeschikt moet worden aan Gods geopenbaarden wil in de Schrift, als de objectieve norm voor goed en slecht, moet dit naar deze ethiek niet. „Het Oude, noch het Nieuwe Testament", zegt Prof. D. L. Saussaye, is „uitwendig normatief" p. 26. En, zooals blijkt uit wat hij daar over de kenbronnen van de christelijke moraal verder zegt, zijn, zij voor hem ook niet inwendig normatief. Is toch voor hem Gods openbaring niet, althans niet allereerst, mededeeling van *kennis*, maar van *leven*, de Bijbel is van die openbaring voor hem de oorkonde. De oorkonde voor zoover wij in den Bijbel vernemen de uiting der ervaring van geloovigen, dat het hun uit God medegedeelde leven werkelijkheid is, p. 21. Iets wat wij dan echter niet alleen uit den Bijbel maar ook uit de historie, uit de ontplooiing en ontwikkeling „van het christelijk leven, dat van den persoon van Jesus onafscheidelijk is", vernemen, p. 28.

Wijl ik echter maar al te goed weet, dat het geweten, ook het christelijk geweten, kan dwalen, en evenzeer dat het christelijk geloof of het geloof van 'n Christen, hetwelk de norm erkent, valsche of ontoereikende normen kan erkennen, dunkt mij een theologische ethiek, die zonder meer „het christelijk geloof" als norm van zedelijke beoordeeling stelt, wat haar aannemelijkheid betreft, niet onbedenkelijk.

Dit brengt mij tot mijn derde en laatste bedenking tegen de aannemelijkheid van Het Christelijk Leven als theologische Ethiek voor ons gereformeerden.

Deze bedenking geldt de daarin gestelde verhouding der ethiek tot de dogmatiek.

Ik ben het goed eens met den Leidschen ethicus, wanneer hij beweert, dat „de scheiding van dogmatiek en ethiek onjuist is, al is haar afzonderlijke behandeling uit meer dan één oogpunt aan te bevelen" p. 14. Maar, wanneer hij zegt: „als wij nu vragen welke der twee fundamenteel is, dan kunnen wij er niet aan twijfelen, dat het de ethiek is", p. 15, dan is mijn, niet minder apodiktisch antwoord op die vraag, dat het de dogmatiek is.

Deze tegenstelling vindt haar grond in ons tweeërlei begrip van openbaring.

Van openbaring als mededeeling van *leven* of openbaring als mededeeling van *kennis*.

In het begrip openbaring toch vinden de theologische dogmatiek en ethiek haar eenheid.

Voor mij is daarom, zoowel de eerste als de laatste: reproductie uit het bewustzijn der kerk van wat zij, de kerk, *weet* uit Gods Woord. De dogmatiek, de reproductie van wat de kerk als zoodanig weet en tegenover de ketterij, die, naar het geestig woord en Prof. Snouck Hurgronje „overal de vroedmeesteresse van het dogma is geweest", — belijdt als het rechtzinnig Geloof. De ethiek, de reproductie van wat de kerk als zoodanig weet en tegenover de, met dat Geloof strijdende levenspraktijk, belijdt als Gods geopenbaarde wil, zoowel voor de ethische gezindheid als voor het ethisch handelen is.

In dezen gedachtengang moet dan ook de theologische ethiek, als levensleer van een kerkelijke gemeenschap, een confessioneel stempel dragen, moet zij dogmatisch worden behandeld, aan de dogmatiek, als haar grondslag, haar leerstellingen vragen.

Hiertegen nu gaat vlak in de gedachtengang van den schrijver van Het Christelijk Leven. Hij toch schrijft: „Leven gaat vóór waarheid; God openbaart geen waarheden, die dan daarenboven beleefd worden; Gods openbaring is mededeeling van leven, dat dan tot bewustzijn komt, vastgelegd wordt in stellingen: *een dogma is de neerslag van leven.* Zoo zal de dogmatiek ethische, niet de ethiek dogmatisch moeten behandeld worden." p. 15.

Als ik de meening van den schrijver met zijn ietwat zonderlinge, door mij gesousligneerde omschrijving van *dogma* tracht te ondervangen door het woord „neerslag" dat drieërlei zin heeft, in dien van „bezinkel" of „residu" te verstaan, wordt zij mij tóg niet bepaald duidelijk, doch zooveel begrijp ik van heel dezen passus op p. 15 toch wel, dat hier achter zit wat in den kring der nadere geestverwanten van den schrijver, in aansluiting met Vinet, het „ethisch karakter der waarheid" heet. Maar juist met het oog op het „logisch karakter der waarheid", als overeenstemming van *denken* en *zijn*, kuukt mij deze theologische ethiek, ook wegens haar verhouding tot de dogmatiek, wat haar aannemelijkheid betreft, niet onbedenkelijk. Waarbij dan nog komt, dat zij wel levensleer wil zijn voor een bepaalde „geloofsgemeenschap," voor een niet-roomsche, doch protestantsche, p. 15, maar de schrijver daarbij niet denkt aan een „uiterlijk kerkverband" doch aan „de Christelijke stroomingen" in de protestantsche wereld onzer dagen (p. 17).

Is alzoo de aannemelijkheid van Het Christelijk Leven, naar het mij voorkomt, als *theologische Ethiek*, voor ons gereformeerden aan te groote bedenkingen onderhevig, toch is het werk op zich zelf dat niet. Ik acht dan ook de lezing, mits men deze bedenkingen niet uit het oog verliest, voor „predikanten, studenten en beschaafde christenen", p. VIII, ook onder ons, niet ongewenscht.

Het Christelijk Leven is, zooals ik reeds in mijn eerste artikel opmerkte, het eerste meer omvangrijke werk dat over *christelijke* moraal, van protestantsche zijde, na vele jaren, ten onzent verschijnt.

De kennis der christelijke moraal zal er in het algemeen en inzonderheid wat betreft den engeren kring van de geestverwanten van den Schrijver, door worden verrijkt.

Tegen intellectualisme en objectivisme kan dit, in het teeken van voluntarisme en subjectivisme staande werk zijn nut doen. „Objectieve openbaring" die *kennis* mededeelt kan toch alleen worden verstaan bij „subjectieve ervaring" van *leven* dat meegedeeld wordt.

Met belangstelling zie ik dan ook het tweede deel van Het Christelijk Leven, waarin Prof. D. L. Saussaye „het leven in de kringen der gemeenschap" zal behandelen, tegemoet.

Prof. de la Saussaye, die zich in zijn Voorrede op p. X. met zeker zelfgevoel *individualist* noemt.

Maar die, bekend ook met Martensen's rake critiek op het eenzijdig individualisme van Vinet, toch ook weer in anderen zin te veel individualist is om diens copie te worden. Om, bij de beschrijving van het leven in de kringen der gemeenschap, te vervallen in de eenzijdigheden van Vinet, die trouwens met zijn: „*La société n'est pas un être*" zoo terecht afwees het pantheistisch philosopheem onzer dagen, en tegenover de socialistische strooming in de hedendaagsche ethika zoo terecht volhield wat een andere christelijke moralist Victor Cathrein zoo juist formuleerde in zijn: *Träger der Sittlichkeit ist nur die Einzelpersönlichkeit.*

G.

Officieele Berichten.

De kerkeraad der Gereformeerde kerk te Zwolle, aangewezen tot saamroepende kerk, geeft kennis dat hij besloten heeft de Generale Synode der Gereformeerde Kerken in Nederland D. V. saam te roepen op den 22 Augustus 1911 en verzoekt de punten voor het agendum in te zenden en de namen der afgevaardigden mede te deelen vóór den 15 Juli e.k.

De kerkeraad voornoemd:
G. Wielinga, *h. t. praeses.*
J. Bosch Dz., *scriba.*

CENTRALE PASTORALE CONFERENTIE.

Geref. Predikanten-Vereeniging.

De centr. past. conferentie zal D.V. 20 April a.s. te Utrecht gehouden worden.

Door die vergadering zullen de statuten der Geref. Predikanten-Vereeniging, tot oprichting waarvan 21 Sept. j.l. te Utrecht besloten werd, worden vastgesteld. Deze concept-statuten worden voor die vergadering tijdig toegezonden aan hen, die reeds als leden zijn toegetreden, en voorts zooveel mogelijk ter algemeene kennis gebracht.

Alle hoogleeraren, predikanten, emeriti-predikanten onzer Geref. kerken, of tot deze kerken als ambtsdragers behoorende, die ook door middel der op te richten predikanten-vereeniging begeeren mede te werken tot het welzijn van Christus' Kerk en de komst van het Koninkrijk Gods, noodigen we dringend uit, spoedig zich als leden aan te melden. Ook ouderlingen en diakenen, ambtsdragers in genoemde kerken, alsmede theol. studenten, in gemeenschap met deze kerken staande, worden uitgenoodigd toe te treden als begunstigers, met adviseerende stem.

Leden en begunstigers betalen eene contributie van *f* 1.— jaarlijks. Die nog geen leden en begunstigers zijn, noodigen we uit, zich als als zoodanig zoo spoedig mogelijk, tegelijk met toezending hunner contributie, aan te melden bij Ds. F. Kramer, te Beverwijk.

Op de vergadering der Conferentie, welke 20 April e.k. staat gehouden te worden, zullen alleen stemrecht hebben, die alsdan van hun toetreding hebben kennis gegeven.

Aan leden, die een of ander voor 't agendum wenschen in te zenden, wordt beleefd en dringend verzocht, dit te doen voor 18 Maart, bij den secretaris Ds. J. Vonk, te Maassluis.

Namens het voorloopig bestuur der op te richten predikanten-vereeniging,
J. Vonk, *Secretaris.*

Maassluis, 13 Febr. 1911.

Vergadering van de classis Zwolle.
2 Febr. 1911 te Zwolle.

Moderamen Ds. Wielenga, pr., Ds. van Nood, ass., Ds. Bosch, scr.

Opening.

Nazien der credentiebrieven. Alle kerken wettig vertegenwoordigd.

Notulen gelezen en goedgekeurd.

Een schrijven van een broeder van Zwartsluis wordt behandeld. Aan den betrokken kerkeraad wordt advies gegeven.

De instructie van Kampen: verzoek om doorzending naar de generale synode van haar voorstel: „dat den studenten in de theologie toegestaan wordt, weer evenals vroeger in de gemeente te mogen prediken", komt in behandeling. Dit voorstel wordt door de classis overgenomen, nadat het geamendeerd is in dezer voege: mits: *a.* na afgelegd semi-candidaatsexamen; *b.* met toestemming v. h. college van hoogleeraren; *c.* dit prediken niet meer geschiede dan tweemaal tusschen elke vacantie; *d.* telken male door de synode over dit punt opnieuw worde beslist.

Voor het nazien der boeken van den quaestor, van Deput. art. 13 en de stukken van de vertrekkende predikanten van Nood en Kuijvenhoven worden broeders benoemd, die resp. later gunstig rapport uitbrengen.

Aangaande Zalk wordt besloten, dat de classis in het pensioen voor de helft toezegging doet.

Aangaande Ds. de Putter van Ambt Vollenhove A wordt, na heropening van de behandeling der emeritaatsaanvrage, gehoord het schrijven van Prov. deput. ad ex. en het advies dezer broederen, op de classis tegenwoordig, besloten, dat de classis blijft bij haar genomen besluit van de vorige vergadering, nl. dit gevraagde emeritaat te verleenen.

Kamperveen zal voorloopig een afwachtende houding aannemen inzake de beroeping van een predikant.

Nog eenige missives worden gelezen en behandeld.

Staphorst vraagt en verkrijgt toestemming om met de censuur voort te gaan bij een broeder, wegens verachting van den kerkedienst.

Dezelfde kerk vraagt steun uit de kas v. hulpbehoevende kerken.

Referaat van Dr. Hania over naam, historie, bevoegdheid en loon van den consulent.

De vacaturebeurten worden geregeld. Eveneens consulentschappen.

Rapport van den zendingsdeputaat.

Omvraag naar art. 41 D. K. O.

Roepende kerk voor de volgende vergadering: Steenwijk A en B.

Voorzitter alsdan Ds. Wisse.

Afscheidswoord tot de vertr. pred. Ds. Kuyvenhoven en Ds. v. Nood, 't welk door deze beantwoordt wordt.

Ds. Kuyvenhoven dankt.

Namens de classis,
J. Bosch, *h. t. scriba.*

Buitenland.

Italië. Terugroeping van den Nuntius uit Weenen. Het artikel van den Saksischen Prins Max.

De Nuntius van den paus bij het Oostenrijksche hof, Granito di Belmonte, is als zoodanig afgetreden. Het schijnt dat dit feit groote beteekenis heeft. Immers er wordt beweerd, dat de paus het plan zou koesteren alle diplomatieke vertegenwoordigers bij de verschillende regeeringen terug te roepen om de Roomsche Kerk in haren oorspronkelijken toestand te herstellen, waarbij de paus geen diplomatieke vertegenwoordigers bij de wereldlijke overheid noodig heeft. Wij zouden dat onzerzijds torjuichen. Wij houden het er voor, dat de kerk des Heeren er het best aan toe is, wanneer zij hare zelfstandigheid bewaart en de spreuk huldigt: een vrije kerk in een vrijen staat. Vooral nu de meeste regeeringen zich zoo vijandig tegen de kerk openbaren, zou het een wijze maatregel zijn als het hoofd der Roomsche Kerk besloot zijne kerk niet meer officieel bij de verschillende regeeringen te laten vertegenwoordigen, zoodat de band die Staat en Kerk aan elkander verbindt, werd losgemaakt. Hoeveel sterker zou bijv. de Roomsche Kerk in Frankrijk thans staan, wanneer het concordaat nooit had bestaan. Daardoor werd de Kerk in een staat van afhankelijkheid gebracht, die haar thans in sommige deelen van dit rijk verlegen doet staan, niet wetende vanwaar de middelen te verkrijgen, om zich te kunnen handhaven.

In alle bladen is gehandeld over een artikel door Prins Max van Saksen geschreven, getiteld: *Pensées sur la question de l'union des Eglises* (gedachten over het vraagstuk van de vereeniging der Kerken). De paus heeft daardoor aanleiding gekregen tot het schrijven van een brief aan de apostolische delegaten in Konstantinopel, Griekenland, Egypte, Mesopotamie, Perzie, Syrie en Oost-Indie. Daarin spreekt Pius X zich uit over de dogmatisch-exegetische studie van den Prins, die hoogleeraar te Freiburg is, en dit oordeel is vernietigend. Het opstel is zoo vol van de grofste dwalingen, dat men er niet gemakkelijk meer op een paar bladzijden verkondigen kan. De stelling dat het dogma van den uitgang des Heiligen Geestes ook van den Zoon, van het vagevuur, van de onbevlekte ontvangenis, aan de eerste kerkvaders onbekend is geweest, is ongerechtvaardigd, valsch en onverstandig. Reeds Paus Innocentius X veroordeelde de jammerlijke dwaling, dat de heilige Paulus moet beschouwd worden als een broeder die dezelfde waarde heeft als de heilige Petrus. Men begaat een misdaad wanneer men het valsche denkbeeld koestert, dat het te betwijfelen is of de paus van Rome stond boven de Oostersche patriarchen en bisschoppen. Daarvoor kan men niet één enkel steekhoudend argument aanvoeren. In hetzelfde artikel vindt men dwalingen over de leer van het allerheiligst Sacrament der eucharistie, want de Grieksche Kerk heeft de macht niet, een nieuw element in de substantie der sacramenten te brengen. Alle lezers van de prinselijke studie moeten groote schade aan hunne ziel lijden, en wij zelf hebben ons ten zeerste verbaasd, hoe de Katholieke leer zoo onomwonden in haar ware natuur kon miskend worden, en hoe talloze historische bijsonderheden inzake de groote scheiding in de Kerk stoutweg, in tegenspraak met de waarheid konden aangehaald worden. Geheel in tegenspraak met de waarheid zijn de vereerenswaardige pausen Nikolaas I en Leo IX van hoogmoed, eerzucht en wreedheid beschuldigd. Alle regelen der geschiedvorsching worden met de voeten getreden, wanneer die heilige oorlogen, kruistochten geheeten, als „rooftochten" gebrandmerkt worden. Niet minder groot is de verontwaardiging over de beschouwing, dat de Griekschen te Florence door bedriegerijen om den tuin geleid zijn. Ja, zoover gaat de twijfelzucht van den schrijver, dat hij alle concilien die na de scheiding saamkwamen, dat wil zeggen alle die vanaf de achtste eeuw tot het Vaticaansche in 1870, waar de onfeilbaarheid in werd vastgesteld, het karakter van oecumenische ontzegt.

Al deze meeningen zijn valsch en vermetel en in strijd met de katholieke leer; zij moeten ver van de volken gehouden worden als hoogst gevaarlijk en schadelijk, zelfs wanneer zij door een engel uit den hemel verkondigd mochten worden! *Sine consideratione*, d. i. zonder te letten op het hoog gewicht der zaak en lichtvaardig, heeft onze geliefde Zoon. al staat hij ook goed in het geloof, dit schrijven gesteld. Maar wij verheugen ons er in, te kunnen verzekeren, dat hij zich met zijn geheele hart met de leer die in dezen brief neergelegd is, vereenigd heeft, en zich bereid verklaarde deze tot zijn levenseind te leeren, en te verwerpen en te veroordeelen alles wat de Heilige Stoel verwerpt en veroordeelt.

Het verwondert ons dat de Saksische Prins, na zich op een manier uitgelaten te hebben, die de Roomsche Kerk niet dulden kan, alles weer herroepen heeft. Of zou hij in de meening verkeerd hebben, dat de Hiërarchie zijn artikel zou hebben verdragen? Wij meenen dat een man van karakter alleen schrijven kan als hij deed, om daarna de Kerk van Rome te verlaten. Daarom blijft er iets raadselachtigs in het schrijven van zijn artikel en in het daarna haastig herroepen van het geschrevene.

Gemengd Nieuws.

In Engeland en Wales werden in 1910 5,416 minder misdaden bedreven dan het jaar te voren. Schotland maakte het nog beter, want het getal misdaden verminderde daar met 8,413; terwijl ook in Ierland [eene vermindering in dit opzicht van 1,363 is te constateeren. Men schrijft deze verblijdende vermindering toe aan het feit, dat sedert April 1909 de prijs der alcoholische dranken verhoogd is

---

Volgens de nieuweschoolwet in Italië wordt er in de overheidsscholen geen godsdienstonderwijs meer gegeven. Er werd de bepaling gemaakt, dat in de schoollokalen godsdienstonderwijs zou gegeven worden aan die kinderen, wier ouders te kennen gaven dat zij dat verlangden. En wat is nu de uitkomst? Slechts in negentien steden werd, òf door alle òf ouders, door velen òf door weinigen, dit onderwijs begeerd.

In 481 steden was er geen enkele vader die verlangde, dat zijn kinderen op de staatsschool Godsdienstonderwijs zouden ontvangen. Aan de andere zijde doet het weldadig aan, dat onder die negentien steden de grootste steden van Italie, als Napels, Venetie, Milaan, Turijn, gevonden worden.

Winckel.

Voor Kinderen.

AAN VRAGERS.

Op verschillende plaatsen in de Schrift, zoo vraagt W. B., wordt gesproken van den Eenhoorn. O. a. in psalm 22 : 22: Verlos mij uit des leeuwen muil; en verhoor mij van de hoornen der eenhoornen. Is ook bekend welk dier hier wordt bedoeld?